

Diplomáciai védelem a nemzetközi kapcsolatokban

NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK

Schiffner Imola

Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007

5. A DIPLOMÁCIAI VÉDELEM TRADICIONÁLIS FELFOGÁSA

Olvasólecke

Tanulási útmutató

Tartalom: A lecke bemutatja a diplomáciai védelem tradicionális felfogását, kitérve az annak alapját képező jogi fikció lényegére is.

Áttekintésre szánt javasolt minimum időtartam: 15 perc

Tanulásra szánt javasolt minimum időtartam: 25 perc

A témakör vázlata

1. Jogi fikció alkalmazása
2. A tradicionális felfogás elemei

A témakör általános áttekintése

„Akkor, amikor az állam egy állampolgára esetét magára vállalva diplomáciai lépésekhez vagy nemzetközi bírósági eljáráshoz folyamodik, valójában saját jogát érvényesíti” (Mavrommatis-ügy)

1. Jogi fikció alkalmazása

A diplomáciai védelem tradicionális felfogása szerint a diplomáciai védelem egy jogi fikción alapszik. Ez a megközelítés egy olyan korban született, ahol a nemzetközi jog alanyának kizárólag az állam volt tekinthető és a jogaiban sértett egyén kizárólag állampolgárságát felhasználva az államtól kérhetett védelmet, illetve bízhatott jogorvoslatban a jogsértő állammal szemben. Az alkalmazott fikciónak a célja az volt hosszú évekig, hogy orvosolja a jogsértett egyén perlési jogosultságának hiányát nemzetközi szinten. A fikció alkalmazásával igazolhatóvá vált, hogy az egyént jogsértés éri külföldön az állampolgársági kapcsolat folytán az állam lépett fel nemzetközi szinten, mivel *az egyént ért jogsértést úgy kezelte, mintha az államot érte volna jogsértés*. Másrészt magától értetődően az állampolgárságot adó állam érdekei/jogai is sérülnek, hiszen az állam az állampolgára felett, bárhol is tartózkodik az, személyi fennhatóságot gyakorol, mely jogokat és kötelezettségeket is biztosít az állampolgár és más államok vonatkozásában, így jogot arra, hogy állampolgárait külföldön megfelelően kezeljék, jogait ne sértsék meg, és jogot arra, hogy az állam diplomáciai védelmet nyújtson.

Ennek a felfogásnak azonban megvoltak a következményei; a követelés érvényesítésének döntése az állam diszkrecionális joga volt, a kapott kártérítéssel az állam rendelkezett, olyan károk érvényesítésére is sor került mely különbözött az egyén által elszenvedett sérelmekről, és a politikai érdekek megjelenése az igényérvényesítésben is ide tartozott.

A Nemzetközi Jogi Bizottság kodifikációs munkálatai során felmerült a kérdés, hogy mennyiben tartható fenn a fikció alkalmazása, hiszen a jogi fikció csak akkor alkalmazható, ha **szükséges** és csak **addig** van létjogosultsága, amíg az egyén nem tud saját maga fellépni jogorvoslatért nemzetközi szinten.

A Nemzetközi Jogi Bizottság álláspontja egyértelmű; addig, amíg az egyéni képviselő a nemzetközi jog alapján korlátozott, a fikció a diplomáciai védelemben elengedhetetlen.

Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a diplomáciai védelem tradicionális megközelítése minden változtatás nélkül érvényesül, és mint ilyen meghaladottá vált. A fikció ma már nem feltétlenül a diplomáciai védelemmel érvényesített jog kérdésében adja meg a válaszokat, hanem sokkal inkább egy eljárásjogi eszköz, melynek segítségével az egyéni jogokat, az állampolgár jogait az állam is érvényesítheti nemzetközi szinten.

A helyes megközelítés szerint az állam ennek alkalmazásával jogosult lesz olyan követelés előterjesztésére (másodlagos jogosultság), mely az egyén ért jogsértésen alapszik, melyet az egyén nemzetközi jog alapján fennálló jogaiban okoztak. (elsődleges jog) A fikció tehát lehetővé teszi az áttételt az elsődleges jog szintjéről a másodlagos jog szintjére.¹

2. A tradicionális felfogás elemei

A tradicionális nézet szerint az állam diszkrecionális joga azt eldönteni, hogy él-e a diplomáciai védelem jogával.

„(...) a nemzetközi jog által felállított határok között az állam olyan módon és mértékben jogosult diplomáciai védelmet gyakorolni, ahogy azt megfelelőnek tartja, mivel saját jogát érvényesíti. Az állam az, aki egyedül eldöntheti, hogy védelmet **biztosít**-e, milyen **mértékben** nyújtja ezt, és **mikor szünteti** azt meg. Így a diplomáciai védelem gyakorlása diszkrecionális hatáskörben marad, melyet meghatározhatnak politikai és más szempontok, függetlenül a kérdéses üggyől.”² **Ez az abszolút diszkrecionalitás elmélete.**

Vannak azonban államok, ahol bár nem beszélhetünk arról, hogy az állampolgárnak joga lenne a diplomáciai védelemre, de az állami/bírósági gyakorlat tanulmányozása után megállapítható, hogy valamiféle jogos elvárása lehet az egyéneknek arra, hogy az állam a mérlegelési joga gyakorlása során figyelembe vegye a jogsértett egyén érdekeit is. Így elmondható, hogy elmozdultak az abszolút diszkrecionalitástól **a relatív diszkrecionális** felfogás irányába és a diplomáciai védelem nyújtásáról hozott döntésük bírósági felülvizsgálat tárgya lehet.

pl. Nagy-Britannia, Németország

Az állam joga vagy kötelessége

A diplomáciai védelem gyakorlása jog és nem kötelezettség az egyén irányában, a nemzetközi jog általános szabályai sehol nem rendelkeznek a diplomáciai védelem gyakorlásának kötelezettségéről. Az államok hazai jogszabályaikban, az alkotmányos hagyományokat figyelembe véve rendelkezhetnek úgy, hogy megadják a diplomáciai védelem jogát külföldön sérelmet szenvedett állampolgáraik számára, azonban ez sokkal inkább politikai kötelezettség, mint jogi.

---

¹ Schiffner Imola: Jogi fikció a nemzetközi jogban, avagy a diplomáciai védelem, JOGELMÉLETI SZEMLE 11: 1 Paper: 10, 19 p. (2010)

² Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, 1970 ICJ. Reports, p. 44., paras.78-79.

Viszont amikor a Nemzetközi Jogi Bizottság kodifikációs munkálatai során is felmerült, hogy bizonyos esetekben legyen általánosan kötelező a nemzetközi közösség államainak a diplomáciai védelem gyakorlása, végül a javaslat elutasításra került. A javaslat szerint ilyen kötelezettség állt volna fenn abban az esetben, ha az állampolgárt külföldön ért sérelem egy **imperatív norma megsértésének** következménye.

Calvo záradék- avagy a diplomáciai védelemről való lemondás joga

A hagyományos felfogás szerint az államnak joga a diplomáciai védelmet gyakorlása és a diskrecionalitásnak megfelelően az állam saját maga rendelkezik annak minden eleméről, rendelkezhetnek vele, akár le is mondhatnak róla.

Ezért tekinthető az egyik legvitatottabb kérdésnek a diplomáciai védelem gyakorlatában a Calvo-záradék problémája.

A latin-amerikai államok gyakorlatában használt olyan szerződéses kikötés, melynek lényege, hogy a külföldi beleegyezik abba, hogy a szerződésből eredő jogvitákat belföldi bíróságok elé viszik; és előre lemond arról, hogy az őt ért jogsérelem miatt az államának a diplomáciai védelmét kérje.³

A záradék kialakulása a korábbiakban említettek szerint a nagyhatalmak beavatkozási gyakorlatának eredménye, melynek következtében a latin-amerikai országok nemzetközi jogászai igyekeztek egy olyan jogi megoldást találni, amivel a lehető legkisebbre korlátozzák a beavatkozási lehetőséget.

Álláspontjuk szerint a külföldi sem tarthat igényt több jogra, mind a belföldi, így meg kell elégednie a belföldi jogorvoslati lehetőségekkel.⁴ Ezen teória alapján került be a külföldiekkel kötött polgári jogi szerződésekbe egy záradék amiben a külföldi előre lemond a diplomáciai védelem jogáról egy kivételt ismerve, az igazságszolgáltatás megtagadásának esetét. A szerződő fél eldönthette, hogy a szerződés aláírásával elfogadja-e azt a feltételt, hogy vita esetén a diplomáciai védelem alkalmazása kizárt, vagy lemond a szerződésről.

Kérdés, hogy egy ilyen joglemondó záradék hatással van-e az állam diplomáciai védelemhez való jogára.

---

³ Nagy Károly: Az állam felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt, Akadémiai Kiadó, Budapest 1991. p.139.

⁴ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó 1999. p.533.

A tradicionális felfogás alapján, mivel az államok szuverén jogosultságáról van szó a diplomáciai védelem gyakorlásakor a magánszemély nem mondhat le államának védelméről mert nincs beleszólása abba, hogy az állam mikor és hogyan gyakorolja azt. Az egyén nem mondhat le a diplomáciai védelem jogáról, mert nem rendelkezik azzal, így a kikötés érvénytelen.⁵ Az egyén nem az államát megillető diplomáciai védelemről mond le, hanem csupán arról a jogáról, hogy ezt a védelmet kérje vagy igénybe vegye.

Clean hands-elve

A diplomáciai védelem tradicionális megközelítésének részeként szerepet kapott az ún. *clean hands* doktrína is. Ennek értelmében a külföldinek csak akkor nyújtható diplomáciai védelem, ha nem sértette meg sem a tartózkodási állam belső jogát, sem a nemzetközi jogot.⁶

A Nemzetközi Jogi Bizottság javasolta ennek a doktrínának is a felvételét a diplomáciai védelemről szóló tervezetbe, mint a diplomáciai védelem megengedhetőségének feltételét.

Viszont a doktrína ilyen formában történő alkalmazásával olyan ügyek, mint a LaGrand-ügy vagy az Avena-ügy elutasításra kellett volna, hogy kerüljenek.

Az egyén rosszhiszemű magatartása miatti diplomáciai védelem korlátozás abból a szempontból is problémás, hogy az egyén magatartása az állam jogérvényesítési jogát korlátozná, így a jogsérelmet szenvedett egyén rosszhiszeműsége sokkal inkább egy mérlegelési szempont kell, hogy legyen, ami alapján az állam eldöntheti él-e a diplomáciai védelem nyújtásának jogával.

Jogorvoslatok kérdése

A Nemzetközi Jogi Bizottság az államok felelősségéről szóló kodifikációs tervezetben már részletesen foglalkozott az államok felelősségének jogkövetkezményeivel, így a diplomáciai védelem vonatkozásában is rögzítésre került a jóvátétel gyakorlata. Mindazonáltal a tradicionális felfogásnak megfelelően a jóvátétel az államot illette meg, függetlenül attól, hogy az egyént érte jogsérelme külföldön.

Kérdés, hogy a védelmet nyújtó államnak van-e kötelezettsége a jogsértett állampolgár számára juttatni abból a kártérítésből, melyet a jogsértő államtól kapott a felelősség nemzetközi megállapítását követően?

Az egyének jogainak növekvő elismerése mindenképpen igényt teremthet arra, hogy az állampolgár a diplomáciai védelmet gyakorló államtól jóvátételt igényeljen, vagy

---

⁵ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Bp.1997., p.383.

⁶ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó 1999. p.533.

közreműködjön a jóvátétel megosztásának feltételeit meghatározandó, ha a jóvátétel több felet illet. Az eddig felmerült esetekben az államok gyakorlata azonban azt mutatja, hogy továbbra is a valójában felmerült kárnál jóval kevesebb kártérítési összeg kerül megadásra.

Felhasznált irodalom:

Schiffner Imola: Diplomáciai védelem a nemzetközi jogban, PhD Disszertáció, 2010.

Commentary to the Draft Arts on Diplomatic Protection adopted on Second reading, Commentary to Art 1. p.25. (A/61/10). in Yearbook of the International Law Commission, 2006, vol. II, Part Two.

Schiffner Imola: Jogi fikció a nemzetközi jogban, avagy a diplomáciai védelem, JOGELMÉLETI SZEMLE 11 : 1 Paper: 10 , 19 p. (2010)

Nota bene!-Fontos fogalmak

jogi fikció, diszkrecionalitás, Calvo-záradék, clean hands-elv

Önellenőrző kérdések:

Mi a lényege a jogi fikció alkalmazásának a diplomáciai védelem esetében?

Melyek a tradicionális felfogás elemei?

Mi a különbség az abszolút diszkrecionalitás és a relatív diszkrecionalitás felfogása között?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. A tananyag elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt

támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE